

JAK NAPSAT PAMĚTI NEPOCHOPITELNÉHO ZLA

Takis Würger: Noah. O jednom přeživším
Z němčiny přeložila Kateřina Křišťůvková
Host, Brno 2022, 199 s.

Aneta Mladějovská

„Tato kniha není žurnalistickým textem ani historickým románem. Jsou to paměti Noaha Kliegera,“ říká Takis Würger ve svém novém románu *Noah. O jednom přeživším* v rozhovoru pro *Jüdische Allgemeine* (25. 2. 2021). Jeho román předkládá osudy přeživšího Žida Noaha Kliegera, které nesmějí být zapomenuty. Jedná se již v pořadí o třetí Würgerovu knihu a autor v ní variuje témata, která jsou mu blízká od samého počátku – problematiku zla a jeho podoby v na první pohled normálním běhu života, což ho volně spojuje s otázkami, které si kladl po válce i Noah Klieger.

Vazeb mezi těmito dvěma osobnostmi bychom však našli více, osobních i profesních. Würger se ve své tvorbě také opakovaně navrácí k tématům či alespoň motivům Židů, šoa nebo války, které se ho však dotýkají i osobně, neboť se jedná o příběh jeho vlastní rodiny. Nejenom v tomto případě píše o věcech, s nimiž má osobní zkušenost, dělá si pověť rešerše, jezdí na místa činu a studuje prameny. Rád staví své fiktivní světy na podlaží pevného nefiktivního základu. Postupoval tak už při koncipování předchozího románu *Stella*, vycházejícího ze skutečného osudu Židovky Stelly Goldschlagové, která udávala ostatní Židy, aby si zachránila život, a kterým Würger pobouřil čtenář-

stvo a recenzenty, neboť ledabyly nakládal s prameny a fakty skutečného osudu Stelly, a zejména jejich obětí.

Citovaná věta z úvodu není první ani poslední autorovou snahou vymezit, čím jeho román je, či není, činí tak i kompoziční výstavba knihy. Po výroku Noaha Kliegera komentujícího nesnesitelnost tématu šoa v hloubce její bolesti a nepochopitelnosti román otevírá věta ukončená dvojtečkou, která má vytvořit dojem orálního vyprávění: „Na jaře roku 2018 sedí pod kumvatem na zahradě jednoho výškového domu v Tel Avivu stařec a vypráví svůj příběh. Odehrává se takto:“ (nestránkováno). Noah Klieger jako třináctiletý pomáhal pašovat z Belgie do Švýcarska židovské děti, strávil dva roky ve čtyřech koncentračních táborech, přežil pochody smrti i kontroverzní začátky budování státu Izrael. Působil jako novinář a svůj život zasvětil snaze připomínat hrůzy války, aby nebyly zapomenuty. Zapomnění a vzpomínky se ovšem týkají i lidí, jejichž osudy a životy se přestaly psát za branami koncentračního tábora – Klieger je precizně vyjmenovává a vzpomíná na každou lidskou bytost, s níž měl nějaký vztah či intenzivní zážitek, a vytrhává ji tak z prostoru zapomnění, anonymity a neexistence.

Vzhledem k jeho profesi a signálům, které Würger vysílá, bychom čekali spíš knihu rozhovorů či přepis vyprávění v první osobě proložený doprovodnými a vysvětlujícími komentáři dovzdelaného autora. Příběh totiž uzavírá seznam sekundární literatury, autorův doslov popisující setkání s Noahem Kliegerem a okolnosti vzniku knihy, doslov neteře Noaha Kliegera a v neposlední řadě

také výborný esejistický text o povaze paměti, vzpomínek a traumatu od Sharon Kangisserové Cohenové, šéfredaktorky *Yad Vashem Studies*. Toto vše knihu zařazuje spíš do kategorie populárně-naučné publikace.

Würgerův příběh je však v první řadě románem. Autor volí er-formu, která ho staví do pozice vypravěče, a jeho hlas skutečně promlouvá skrze ten Kliegerův. Popisuje totiž také určité skutečnosti a prožitky, které mu Noah Klieger nejspíš neřekl. Všechna ta cingrlátka kolem rozezení němečtí recenzenti přisuzují jen snaze zamezit dalšímu literárnímu virválu a ubránit se již dopředu kritice způsobu, jakým nakládá s fakty a nakolik je (ne)přetavuje do fikce. Diskuse nad touto knihou se vede v podstatě nad jedinou věcí, a sice nakolik je zvolená forma v souladu s pravdivostí předkládaného materiálu, jaká je diskrepance mezi fikcí a realitou, neboť tím zásadním problémem je prolínání hlasu autora a kvůli formě upozaděného hlasu Kliegera. Je to však jako snažit se jíst přiborem polévku, jelikož kategorie pravdivosti není kritériem pro hodnocení kvality výsledku.

Würger psát umí, řekla bych, že jazyk jeho knih je naprosto ideální do rychlosvěta a pro rychločtenáře 21. století – reportážně svižný, je z něj patrná zkušenost z válečných zón, kde jako novinář působil, nechybějí mu emoce. Pravda, sviští to po hladině rychle, občas chybí hlubší ponor, ale bez ohledu na občasná klišé a stereotypní fráze, které s sebou tento styl psaní nese, obsahuje román silné okamžiky, a navíc se mu v relativně krátké (možná až překvapivě krátké), ucelené a kompaktní formě podaří obsáhnout Kliegerův neuvěřitelný životní příběh, což je

úkol sám o sobě nelehký: „*Přeměřil si esesmana a jeho samopal. Věnoval tomu Němci, jenž mu chtěl kazakat, aby se připojil k přátelům, něžný pohled. Perez, který měl milostný poměr s monackou herečkou Mireille Balinovou, Perez, který v Paříži před šestnácti tisíci lidmi porazil v druhém kole svého amerického soupeře k. o., čímž se stal mistrem světa, historicky nejmladším mistrem světa v muší váze. Perez, který pak odjel do rodného Tunisu, kde ho na Avenue Jules-Ferry uvítalo sto tisíc jásajících lidí, svobodný muž, který si tehdy mohl dovolit cokoli. A teď před ním stál ten Němec. Perez udělal krok a příkop přeskočil. S úsměvem kráčel přátelům vstříc. Když už byl skoro u nich, řekl: ‚Všechno v pořádku, máme jídlo.‘ Strěly ho zasáhly do zad. Padl mrtvý na pytel s chlebem. Noah kráčel dál na nádraží.“ (s. 76–77).*

Autorovým záměrem bylo údajně jediné – zaznamenat svědectví Kliegerova života a jeho vzpomínky, aby nebylo zapomenuto, co se stalo v Osvětimi. Měl pouze tu autorskou troufalost, že tak učinil po svém a přetavil vše do literární formy. „*Díky interakci přestává být holocaust mýtem, ačkoli se sotva změnil ve skutečnost pochopitelnou,*“ říká Sharon Kangisserová Cohenová (s. 187). Mezi autorem a Noahem Kliegerem proběhla nejspíš interakce osobní a dlouhodobá, až jejich hlasy splynuly v jedno. Výsledné formě to neubírá na kvalitě ani na čtivosti a rozhodně se podařilo to hlavní – vytvořit text, který může didakticky skvěle fungovat a být i po smrti Kliegera, který mj. věnoval mnoho energie besedám a přednáškám, hlasem promlouvajícím o nepochopitelném zlu. ■